

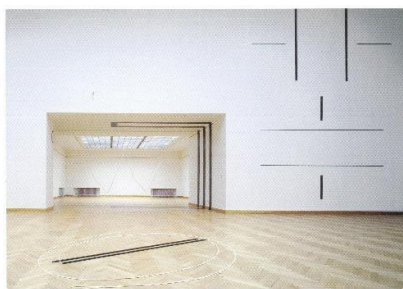
Podnětem ke vzniku sborníku *Prostory Dalibora Chatrného* se staly dvě velké monografické výstavy pořádané k autorovým nedožitým devadesátým narozeninám Galerií hlavního města Prahy (*Vidět svět jinak*, 30. 1. – 26. 4. 2015) a Domem umění města Brna (*Jsem prostorem* 23. 9. – 22. 11. 2015). Tyto rozsáhlé retrospektivy připomněly skutečný rozměr a význam umělcova díla a staly se pobídkou nových aktivit směřujících k jeho odborné reflexi a širšímu docenění. Chatrného experimentální tvorba z přelomu let šedesátých a sedmdesátých znovu oslovila publikum a upozornila na umělcův jedinečný tvůrčí potenciál. Z dnešního úhlu pohledu je zřejmé, že Dalibor Chatrný předjímal svou dobu především tam, kde se zabýval fyzikálními jevy, kinetismem, experimenty s filmem, vztahem slova a obrazu, konceptuálním zacházením s fotografií, či performativním charakterem díla. Jeho tvorba zahrnuje různorodé žánry, avšak má vždy vnitřní autonomní strukturu, jež svědčí o jedinečné celistvosti a souvztažnosti. Chatrný zaujímal významné místo mezi českými umělci generace nastupující do svého profesního života v nepříznivých, ideologicky zatížených, poválečných padesátých letech. Přestože strávil většinu svého života v Brně, v Československu za zavřenými hranicemi, dokázal vytvořit dílo srovnatelné s novátorskou konceptuální a minimalistickou mezinárodní scénou.¹ V brněnské kulturní obci působil i jako přirozená lidská autorita, jeho osobnost byla vnímána jako pevně zakotvený úběžník, k němuž se lidé obraceli. J. H. Kocman v jednom z konzultačních mailů nad fakty uváděnými ve sborníku psal: „Mně osobně na Daliborově tvorbě fascinovala především její lapidárnost a prostota. V diskusích se vyjadřoval obyčejnými slovy a nepózoval jako řada rádoby intelektuálů. Jeho primární tvůrčí metodou byl šelský rozum“ (Kocman, 2017, e-mail, 22. 10. 2017)

Dalibor Chatrný byl spjat po řadu desetiletí s brněnským Domem umění. Poprvé se zde prezentoval v roce 1966 v Grafickém kabinetu Domu pánů z Kunštátu. Název výstavy – *Návrat k realitě cestou autonomnosti výtvarného díla* – signalizoval autorův obrat k aktuálním progresivním tendencím tvorby. Výstava, jejíž součástí byl i bílý, pouze reliéfním, strukturálním slepotiskem pojednaný papír, přinesla Daliboru Chatrnému dlouholeté přátelství s Jiřím Valochem. Další autorova výstava v prostorách Klubu umělců Domu umění následovala hned v roce 1967. Na dlouhou dobu poslední oficiální výstavou Dalibora Chatrného v Domě umění zůstala jeho prezentace v Galerii Jaroslava Krále v roce 1969. Jeho

¹ K jeho informovanosti o aktuálních tendencích dobové avantgardní tvorby přispěly četné výstavy zahraničních autorů realizované v šedesátých letech v Domě umění města Brna pod vedením ředitele Adolfa Kroupy i přátelské vztahy s informovanými kolegy z okruhu historičky umění Gerty Pospíšilové, teoretika Jiřího Valocha a umělce J. H. Kocmana. Viz též Robert Janás, Eva Peřinová, Rut Svobodová, 90 let Domu umění města Brna, Seznam výstav a katalogů, Brno 2000, s. 73 - 100).

Osmihodinová výstava v roce 1970 se totiž konala jen ve zcela veřejném režimu a pouze pro zvané hosty, Dům umění byl tehdy oficiálně uzavřen z důvodů rekonstrukce. Ve veřejném výstavním programu Domu umění také nefiguruje další Chatrného menší výstava uspořádaná v Klubovně Domu umění v roce 1985. Přestože se výstavní aktivity Dalibora Chatrného až do roku 1989 nuceně přesunuly do méně reprezentativních nebo neoficiálních výstavních prostor, zůstal pro něj Dům umění důležitým komunikačním uzlem, zejména v úzké vazbě na Jiřího Valocha, který zde působil. V tomto období se Dům umění Chatrnému stává námětem systematických tvořivých úvah o práci s prostorem.²

Od pádu totalitního režimu po současnost uspořádal brněnský Dům umění Daliboru Chatrnému celkem tři monografické výstavy. V roce 1990 (7. 12. 1990 – 7. 1. 1991) představil autor své dílo ve spolupráci s kurátorem Jiřím Valochem výstavou instalovanou ve všech prostorách Domu umění. Retrospektivu nazvanou jednoduše *Dalibor Chatrný*, jež tehdy přinesla především obsáhlý výčet Chatrného tvorby, doprovodil souhrnný katalog s dnes již kanonickým interpretačním textem Jiřího Valocha. Výrazně odlišný přístup zvolil umělec v roce 2005, kdy v Domě umění vystavoval u příležitosti svých osmdesátin (14. 6. – 7. 8.). Kurátorské funkce se ujal Radek Horáček, který tehdy galerii vedl. Výstava nazvaná *Dalibor Chatrný a prostor*, byla situována v prvním patře budovy Domu umění a orientovala se na radikální fázi Chatrného díla. Umělec mohl konečně realizovat instalaci inspirovanou *projektem tlakové disperze pro dům umění v brně*, již vytvořil v roce 1973.

Šlo o jedinečné provedení experimentální instalace, která do roku 2005 zůstávala jen v ideových záznamech nebo byla provedena v malém rozměru. Kurátor Radek Horáček v osobním sdělení při přípravě sborníku vzpomínal, jak bylo pro Chatrného poutavé svůj záměr

² Ve svých vzpomínkách Chatrný zmiňuje, jak se vyrovnával s nepříznivou společenskou situací pomocí imaginace prostoru. Nemožnost vystavovat ve skutečné galerii paradoxně přispěla ke zcela svobodnému uvažování, v němž se mu prostor změnil v tvárnou, neomezenou matérii. (Chatrný, 1999, in: Chatrná, Zahradka, 2015: 25).

ze sedmdesátých let monumentalizovat. Umělce i kurátora tehdy udivovalo, jak realizace otevřela další interpretační roviny díla.³

Poslední výstava *Jsem prostorem*, zmíněná v úvodu textu, byla připravena kurátorem Jiřím Machalickým za přispění historičky umění Ilony Víchové, autorovy dcery Dany Chatrné a architekta výstavy Jiřího Příhody. Názvem a především podílem Jiřího Příhody znovu tematizovala klíčový motiv tvorby Chatrného, jímž je nepochybně fenomén prostoru. Prostřednictvím vestavěné architektury v prvním patře Domu umění Příhoda rozvinul dialog s podstatnými významovými momenty Chatrného díla a architektonického rámce, v němž se výstava uskutečnila. Základ jeho návrhu tvořil velmi racionální a praktický půdorys řešení výstavy, umožňující prezentaci velkého množství autorových děl. Byl založen na centrálním principu, stěny a hrany vestavěných panelů poukazovaly k osám rovnoramenného kříže v půdorysu galerie. Umělé stěny s výškou 3,3 m navrhl tak, aby působily jako součást budovy a zároveň opticky snižovaly monumentalitu ústředního sálu prvního patra. Nezvykle umístěný podélný panel protínající tři sály evokoval Chatrného geometrální hry s rovinou či linií. Připomínal i další častý motiv autorovy tvorby, totiž propojování prostorů. Výrazným detailem instalace byl i prvek zlomu a odsazení linie tohoto ústředního panelu v místě křížení půdorysných os inspirovaný *kresbami s překážkami*, jimiž se Chatrný dlouhodobě zabýval.⁴ Panel bylo možné rovněž chápat jako *překážku* v kontinuálním vnímání prostorového celku Domu umění. Příhoda se také inspiroval Chatrného tematickými okruhy, k nimž se umělec stále vracel a které rozvíjel. Vnesl do prostorového uspořádání výstavy dynamický motiv půloblouků a prosadil tak do instalace výrazný motiv cykličnosti, který kongeniálně korespondoval s podstatou Chatrného díla.

³ Během muzejní noci se také tehdy v Domě pánů z Kunštátu konalo promítání opticko-akustických skladeb, které vznikly ve spolupráci s hudebním skladatelem Aloisem Piňosem.

⁴ Podstatu prostorového dialogu Jiřího Příhody s dílem Dalibora Chatrného vnímavému divákovi ozřejmoval drobný tisk z umělcova sešitku *Stropy podlahy* z roku 1971, který architekt instaloval při vstupu do hlavního sálu z Procházkovy síně.

Překlad: Lucie Vidmar

Technická spolupráce: Dita Lánská

Obrazové podklady poskytli: rodina umělce, archiv Domu umění města Brna, archiv Moravské galerie v Brně, archiv České televize v Brně, J. H. Kocman, Helena Musilová, Bárta and Bárta studio a další soukromé sbírky

Fotografie: Michaela Dvořáková, Antonín Halaše, Radomír Chatrný, Dušan Klimeš, Jindřich Štreit, Libor Teplý, Josef Tesař (?)

Tisk: Tiskárna Helbich, Brno

Náklad: 300 ks

Vydal Spolek přátel Domu umění

města Brna, z. s. a Masarykova univerzita v roce 2017

Kniha vychází za laskavé podpory Ministerstva kultury České republiky, Státního fondu kultury, Statutárního města Brna, Semináře dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a rodiny umělce.

ISBN 978-80-270-3278-5